Омбудсман України
Ombudsman of Ukraine

ЗВІТ

про результати відвідування
державної установи
«Івано-Франківська установа виконання покарань (№ 12)»
11.09.2025

м. Київ, 2025 р.

І. ВСТУП

Для виконання функцій національного превентивного механізму (далі – НПМ) відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, на підставі статей 13, 19[1], 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», 11 вересня 2025 року групою НПМ здійснено відвідування державної установи «Івано-Франківська установа виконання покарань (№ 12)» (далі – УВП, установа) *(фото 1)*.

Відвідування здійснювали члени групи НПМ:

Потапович Павло Васильович, головний спеціаліст відділу інспектування об'єктів контролю в правоохоронних, судових органах та військових формувань Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (керівник групи НПМ);

Григоров Михайло Сергійович, головний спеціаліст відділу інспектування об'єктів контролю в правоохоронних, судових органах та військових формувань Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

Шевченко Уляна Степанівна, представник громадської організації.

Загальна інформація.

Установа призначена для утримання осіб, щодо яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, а також виконує функції виправної колонії стосовно засуджених, залишених для роботи з господарського обслуговування, та засуджених до довічного позбавлення волі.

УВП розміщується за адресою: місто Івано-Франківськ, вулиця Євгена Коновальця, будинок 70-А.

Начальник установи – Атаманюк Володимир Богданович, на посаді з 25.03.2016.

Штатна чисельність персоналу установи складається із 202 посад. Фактична чисельність персоналу нараховує 147 осіб, з яких 34,7 % працівників жіночої статті. Станом на 11.09.2025, загальний некомплект становить 27,2 %.

Планове наповнення установи – 519 осіб.

У день відвідування в УВП перебувало 339 осіб, з яких:

ув'язнених – 293 особи (серед них – 19 жінок та 3 неповнолітніх);

засуджених до довічного позбавлення волі – 31 особа;

засуджених, які залишені в установі для виконання робіт з господарського обслуговування – 15 осіб.

На оперативно-профілактичному обліку в установі перебувало:

11 осіб – схильних до самогубства;

6 осіб – схильних до самоушкодження;

6 осіб – схильних до нападу;

5 осіб – схильних до втечі;

1 особа – схильна до взяття заручників.

У ході відвідування представникам групи НПМ надано можливість безперешкодного доступу до всіх приміщень, будівель та споруд, розташованих на території УВП.

Групою НПМ проведено опитування 87 ув'язнених та засуджених.

Серед позитивних здобутків в діяльності установи слід відмітити належний рівень надання доступу до IP-телефонії (у 2025 році зазначеною послугою ув'язнені і засуджені скористалися 2978 разів).

Проведено ремонтні роботи у приміщеннях їдальні *(фото 2, 3)*, пекарні *(фото 4)*, прогулянкових двориках та житлових приміщеннях , у яких проживають засуджені, залишені для виконання робіт із господарського обслуговування установи *(фото 5-7)*.

Попередні зауваження.

Попереднє відвідування установи групою НПМ здійснено 21.02.2023.

За результатами попереднього відвідування зафіксовано:

недотримання норм житлової площі на одну особу в камерних приміщеннях;

неналежний рівень природного освітлення та відсутність доступу до свіжого повітря у камерних приміщеннях через значну загартованість вікон;

незадовільні санітарно-побутові умови у камерних приміщеннях (наявність бруду, стійкого неприємного запаху, плісняви та значна захаращеність речами);

порушення права на повагу до приватного життя;

відсутність укриття цивільного захисту для захисту персоналу та ув'язнених;

відсутність службової документації щодо отримання продуктів харчування ув'язненими та засудженими перед відправкою за межі установи;

порушення вимог статті 8 Закону України «Про попереднє ув'язнення», а саме, особи, які вперше притягнуті до кримінальної відповідальності, трималися разом з особами, які раніше притягалися до кримінальної відповідальності;

скарги від ув'язнених жінок щодо прийняття душу у лазні лише один раз на тиждень;

неналежне поводження із окремими категоріями ув'язнених;

експлуатація електроприладів у мийному відділенні, що є порушенням правил пожежної безпеки;

відсутність радіомережі та недостатня кількість наочної інформації у приміщеннях УВП;

неможливість направлення колективних скарг ув'язненими.

Слід зазначити, що на момент відвідування виконано лише деякі рекомендації, надані за результатами попереднього відвідування.

Так, в установі дотримуються вимоги національного законодавства щодо норм житлової площі на одну особу (2,5 м^2 для осіб, взятих під варту та 4 м^2 для засуджених).

Також обладнано укриття, яке використовується у разі оголошення повітряної тривоги. Працівники установи своєчасно організовують евакуацію ув'язнених неповнолітніх, жінок, а також засуджених, залишених для виконання робіт із господарського обслуговування, до укриття.

Адміністрацією установи організовано ведення журналу обліку видачі продуктів харчування перед відправленням ув'язнених та засуджених за межі УВП.

В УВП дотримуються вимоги статті 8 Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо роздільного тримання.

Камери збірного відділення та інші приміщення забезпечено наочною інформацією із зазначенням номерів телефонів «гарячих ліній», поштових та електронних адрес Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, місцевого центру з надання безоплатної правничої допомоги, а також інших органів державної влади *(фото 8)*.

Під час конфіденційного спілкування з ув'язненими жінками встановлено, що приймання душу здійснюється двічі на тиждень. Керівництвом установи усунено раніше зафіксоване порушення у цьому питанні.

Водночас усі інші порушення, зафіксовані під час попереднього відвідування, залишаються невиправленими та досі мають місце в установі. Крім того, групою НПМ встановлено нові факти порушень прав людини та недотримання міжнародних стандартів поводження з утримуваними особами.

ІІ. ФАКТИ, ВИЯВЛЕНІ ПІД ЧАС ВІДВІДУВАННЯ

Порушення права на захист від катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (стаття 5 Загальної декларації прав людини, стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стаття 28 Конституції України)

1. Під час відвідування УВП групою НПМ зафіксовано, що троє неповнолітніх ув'язнених, утримуються у камерних приміщеннях по одному.

У ході конфіденційного опитування встановлено, що в умовах одиночного тримання неповнолітні ув'язнені перебувають близько п'яти місяців.

Крім того, у Стандартних мінімальних правилах Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з в'язнями (далі – Правила Нельсона Мандели) передбачено, що практика тривалого або безстрокового одиночного ув'язнення повинна бути заборонена, оскільки вона прирівнюється до катування чи іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.

Відповідно до правил № 43, 44, 45 Правил Нельсона Мандели, одиночне ув'язнення означає тримання в ізоляції протягом 22 годин чи більше доби без будь-якого контакту з іншими людьми. Тривале одиночне ув'язнення визначається як ізоляція, що триває понад 15 діб поспіль.

У той же час, застосування одиночного ув'язнення допускається лише у виняткових випадках, як крайній захід, на якомога коротший строк (повний текст Правил Нельсона Мандели за посиланням: https://digitallibrary.un.org/record/816764?ln=en&v=pdf).

Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (далі – Європейський комітет) у 18 Загальній доповіді [CPT/Inf (2008) 25] також зазначає, що застосування одиночного тримання до неповнолітніх осіб може негативно вплинути на їх психологічне, соматичне та соціальне здоров'я. Такий захід має застосовуватися лише у вкрай виняткових випадках і бути максимально коротким (до кількох днів).

Одиночне тримання може бути необхідним лише у деяких ситуаціях, наприклад для захисту особливо вразливих неповнолітніх або для контролю над неповнолітніми, які становлять загрозу для інших утримуваних. Тривалість ізоляції повинна регулярно переглядатися, щоб забезпечити її застосування лише за необхідних обставин.

Крім того, під час візиту до місць несвободи в Україні у 2023 році Європейського комітету рекомендував пенітенціарним установам вжити заходів, щоб жоден неповнолітній ув'язнений не перебував в умовах, подібних до одиночного тримання. В окремих випадках, коли виникає потреба в ізоляції, неповнолітнім повинна надаватися можливість, під належним наглядом персоналу, спілкуватися з молодими дорослими ув'язненими тієї ж статі. Поміщення неповнолітніх в умови одиночного тримання є шкідливим та суперечить міжнародним стандартам, які прямо забороняють таку практику.

2. Крім того, під час конфіденційних спілкувань із неповнолітніми ув'язненими встановлено випадки неналежного поводження з боку працівників установи. Зокрема, працівники установи різко засуджували дії неповнолітніх, у вчиненні яких ті підозрюються, а також використовували нецензурну лексику та образливі вислови під час спілкування.

Таке ставлення створює моральний тиск на неповнолітніх ув'язнених та може негативно впливати на їхній психологічний стан.

Відповідно до статті 37 Конвенції про права дитини, держави-учасниці забезпечують гуманне ставлення до кожної позбавленої волі дитини і повагу до гідності її особи з урахуванням потреб осіб її віку.

Європейський комітет у своїй 24 Загальній доповіді [CPT/Inf (2015) 1] зазначив, що працівники, які здійснюють нагляд за неповнолітніми ув'язненими, повинні проходити ретельний відбір з урахуванням їх професійної доброчесності та здатності ефективно виконувати обов'язки щодо роботи із зазначеною віковою групою. Персонал має створювати позитивний вплив на умови

утримання, сприяти формуванню турботливої та невимушеної атмосфери для неповнолітніх.

3. Під час проведення групою НПМ конфіденційного спілкування із засудженими, які залишені в установі для виконання робіт з господарського обслуговування, встановлено, що адміністрацією УВП використовує одного із засудженого на ім'я «Олександр» для контролю поведінки інших. Унаслідок цього він займає привілейоване становище серед інших засуджених.

Так, в обов'язки зазначеного засудженого входить: нагляд за дотриманням порядку в житлових приміщеннях, вирішення різних питань, у тому числі врегулювання конфліктних ситуацій між засудженими, а також здійснення контролю за їхньою поведінкою.

Вищезазначена практика підвищує ризик жорстокого поводження та трудової експлуатації засуджених, які залучаються до виконання робіт з господарського обслуговування.

Також, Європейський комітет у доповіді до Уряду України за наслідками проведеного візиту до України 4 – 13 серпня 2020 року [CPT/Inf (2020) 40] наголошує, що будь-яка часткова відмова від відповідальності за порядок та безпеку у пенітенціарних установах, яку несуть режимні співробітники установи, є неприйнятною. Така практика піддає більш слабких ув'язнених ризику жорстокого поводження та експлуатації з боку інших ув'язнених.

Європейський комітет закликав владу України зробити всі необхідні кроки, у тому числі законодавчого характеру, для того, щоб покласти край цій практиці. Жодний засуджений не повинен мати владу над іншими засудженими.

4. Під час відвідування встановлено, що в установі наявна практика розміщення на зовнішній стороні дверей камерних приміщень, у яких тримаються засуджені до довічного позбавлення волі, поіменних карток, які містять інформацію про короткий опис кримінальних правопорушень, скоєних зазначеними засудженими *(фото 9)*.

Європейський комітет у доповіді Уряду України за наслідками візиту 4 - 13 серпня 2020 року до України [CPT/Inf (2020) 40] зазначив, що слід зупинити таку практику, оскільки вона сприяє лише розвитку стигматизації та ускладненню стосунків між засудженими до довічного позбавлення волі та працівниками установи.

Порушення права на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стаття 32 Конституції України)

5. Під час відвідування групою НПМ установи встановлено, що у карцері та деяких камерних приміщеннях здійснюється цілодобове відеоспостереження за ув'язненими.

Європейський комітет у своїх доповідях неодноразово наголошує, що застосування цілодобового відеоспостереження у житлових або камерних приміщеннях суттєво порушує право на повагу до приватне життя та робить режим тримання ще більш суворішим.

У своїх рішеннях Європейський суд з прав людини також зазначає, що цілодобове відеоспостереження у камерних приміщеннях за ув'язненими та засудженими є порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (наприклад, справа «Van der Graaf against the Netherlands», заява № 8704/03).

Порушення права на гідні умови тримання (стаття 25 Загальної декларації прав людини, стаття 48 Конституції України)

6. Під час відвідування установ групою НПМ встановлено антисанітарний стан у більшості камерних приміщень, а саме: наявність неприємного запаху, плісняви на стінах, забрудненість підлоги та санвузлів. Крім того, сантехнічне обладнання перебуває у зношеному стані та потребує заміни, вентиляція не функціонує, а також відсутні умови для дотримання права на повагу до приватного життя, зокрема ліжка розташовані впритул одне до одного *(фото 10, 11)*.

Вищезазначене є порушенням вимог статті 11 Закону України «Про попереднє ув'язнення», у частині забезпечення побутових умов, що відповідають правилам санітарії та гігієни для осіб, взятих під варту.

7. Під час відвідування карцеру та камерних приміщень представниками групи НПМ встановлено надмірну заґратованість вікон *(фото 12, 13),* що призводить до недостатнього рівня штучного та природного освітлення. Крім того, надмірне заґратування вікон значно обмежує доступ свіжого повітря до камерних приміщень, що негативно впливає на умови тримання ув'язнених та засуджених.

Для прикладу, у камерному приміщенні № 58 рівень штучного освітлення складав 54 lux, тоді як згідно з додатком Ж «Нормативні показники освітлення приміщень житлових будівель», Державних будівельних норм України В.2.5-28:2018 «Природне і штучне освітлення», освітленість робочих поверхонь спальних та житлових кімнат має складати не менше 150 lux.

Значна заґратованість вікон та неналежний рівень штучного освітлення зафіксовані і в інших камерних приміщеннях, а саме: № 16, № 20 та № 59.

У своїй 11 Загальній доповіді [CPT/Inf (2001) 16] Європейський комітет наголошує, що заходи безпеки щодо певних категорій утримуваних осіб доцільно вживати, але вони не повинні позбавляти таких осіб доступу до свіжого повітря та природного освітлення.

Світло і повітря є базовими фізіологічними потребами людини, а отже невід'ємними правами кожного засудженого. Відсутність доступу до сонячного світла і свіжого повітря створює умови, сприятливі для розвитку та поширення різних захворювань, зокрема туберкульозу.

8. У порушення вимог пункту 2.11 розділу ІІ Положення про організацію лазне-прального обслуговування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 08.06.2012 № 849/5, у приміщенні лазні відсутня припливно-витяжна система вентиляції з механічним спонуканням, яка повинна включатися і працювати протягом усього робочого дня і забезпечувати кратність повітрообміну.

9. Відповідно до пункту 1 глави 1 розділу VI Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 14.06.2019 № 1769/5 (далі – ПВР СІЗО), для придбання ув’язненими і засудженими продуктів харчування і предметів першої необхідності в установі відкриваються та функціонують крамниці і столи замовлень, які провадять свою діяльність відповідно до законодавства.

У той же час, у столі замовлень (крамниці) установи відсутні тютюнові вироби та деякі продукти швидкого приготування, наявність яких передбачена додатком 2 ПВР СІЗО (перелік продуктів харчування, предметів першої необхідності, інших речей та предметів, які ув’язнені і засуджені можуть отримувати в посилках (передачах) та бандеролях, купувати в крамницях СІЗО та зберігати при собі).

До представників групи НПМ з цього приводу надходило багато нарікань від засуджених до довічного позбавлення волі.

Порушення права на інформацію (статті 34 Конституції України, правило 30.1 Європейських пенітенціарних правил)

10. Відповідно до частини 5 статті 110 Кримінально-виконавчого кодексу України, засудженим надається, в тому числі й під час перебування в стаціонарних закладах охорони здоров'я, право користуватися глобальною мережею Інтернет.

Згідно з пунктом 1 розділу І Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 19.10.2017 № 3233/5, для надання засудженим можливості доступу до глобальної мережі Інтернет адміністрація установи виконання покарань чи слідчого ізолятора забезпечує оптимальний спосіб підключення установи до провайдера, який надає послуги доступу до Інтернету.

Однак, у порушення вищезазначених вимог, засуджені до довічного позбавлення волі позбавлені можливості повідомили про відсутність вільного доступу до мережі Інтернет через недостатню потужність сигналу Wi-Fi роутерів.

Порушення трудових прав засуджених (стаття 23 Загальної декларації прав людини, стаття 43 Конституції України)

11. У строкових трудових договорах, які укладаються із засудженими, не визначені належні умови праці. Зокрема не зазначаються: права працівника, правила внутрішнього трудового розпорядку, розмір оплати праці та трудові функції, які зобов'язаний виконувати працівник (перелік посадових обов'язків). Зазначене є порушенням пункту 3.1 розділу ІІІ Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 07.03.2013 № 396/5 (далі – Інструкція про працю).

12. Також, згідно з строковим договором засудженого Л., який займає посаду робітника з комплексного обслуговування й ремонту будинків, встановлено шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем та загальною тривалістю роботи 40 годин на тиждень. Водночас, згідно з відомістю нарахування заробітної плати засуджених за серпень 2025 року, зазначеному працівнику нараховано винагороду лише за 0,25 ставки (2000 грн), що свідчить про істотні порушення умов трудового договору та трудових прав засудженого.

Подібна ситуація склалася у засуджених Р., який займає посаду робітника їдальні, та Л., який займає посаду завідуючого камери схову.

Статтею 21 Кодексу законів про працю України, передбачено, що трудовим договором є угода між працівником і роботодавцем, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, а роботодавець зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Інші порушення.

13. У ході вивчення службової документації групою НПМ встановлено значний некомплект персоналу установи, який становить 27,2 % від штатної чисельності.

Низький рівень укомплектованості персоналом зменшує можливості прямого контакту з ув'язненими, збільшує напругу між ув'язненими та персоналом, а також виникають суттєві труднощі у підтриманні безпеки та дотриманні режимних вимог, що зумовлює необхідність частого залучення працівників до понаднормової роботи.

14. Зазначений некомплект призводить до того, що працівники відділу режиму і охорони несуть службу за графіком «доба через дві доби», тобто перебувають на службі протягом 24 годин поспіль.

Такий режим роботи спричиняє розвиток синдрому постійної втоми, емоційного виснаження, зниження професійної витривалості персоналу та, як наслідок, що, у свою чергу, може негативно позначатися на умовах тримання та поводженні із засудженими.

Європейський комітет у доповіді за наслідками візиту до України у період з 16 по 27 жовтня 2023 року [CPT/Inf (2024) 20] рекомендував вжити заходів для суттєвого збільшення кількості персоналу у відвіданих установах (а також в інших пенітенціарних установах України, де спостерігається такий самий низький рівень укомплектованості персоналом) з метою посилення присутності персоналу служб охорони і нагляду всередині установ. Необхідно також вжити заходів, щоб покласти край 24-годинній зміні персоналу, який несе службу.

ІІІ. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Державній установі «Івано-Франківська установа виконання покарань (№ 12)»:

1. Проаналізувати виявлені порушення у діяльності установи, розробити та реалізувати відповідний план заходів щодо їх усунення та недопущення у подальшому;
2. Вжити заходів щодо припинення практики застосування одиночного утримування для неповнолітніх ув’язнених, які утримуються в установі;
3. Провести навчальні заходи з персоналом установи щодо недопущення випадків неналежного поводження з неповнолітніми ув’язненими, із обов’язковим урахуванням вимог міжнародних стандартів у цій сфері;
4. Вжити заходів для недопущення практики передачі засудженим функцій контролю за іншими засудженими, відповідно до рекомендацій Європейського комітету;
5. Переглянути практику використання на зовнішніх дверях камерних приміщень поіменних карт з інформацією про засуджених до довічного позбавлення волі, зокрема в частині зазначення статті Кримінального кодексу України та схильності особи до протиправних дій;
6. Забезпечити обладнання та використання системи відеоспостереження в установі з урахуванням вимог практики Європейського суду з прав людини;
7. Вжити заходів щодо дотримання правил санітарії та гігієни в камерних приміщеннях для ув’язнених та засуджених;
8. Вирішити питання щодо забезпечення доступу до свіжого повітря та належного рівня природного і штучного освітлення у камерних приміщеннях установи;
9. Забезпечити встановлення та належне функціонування припливно-витяжної вентиляційної системи з механічним спонуканням у приміщенні лазні;
10. Організувати забезпечення столу замовлень (крамниці) продуктами швидкого приготування та тютюновими виробами;
11. Вжити заходів щодо реалізації права засуджених до довічного позбавлення волі на користування мережею Інтернет;
12. Забезпечити укладання трудових договорів із засудженими відповідно до статті 21 Кодексу законів про працю України та пункту 3.1 Інструкції про працю;

13. Розглянути питання загального некомплекту персоналу в установі, визначити причини і умови його наявності та вжити заходів щодо комплектування вакантних посад;

14. Припинити практику залучення працівників відділу режиму і охорони на несе служби за графіком доба через дві доби.

Додаток до звіту: фотознімки на 4 арк. в 1 прим.

Керівник групи НПМ
Головний спеціаліст відділу інспектування об'єктів контролю в правоохоронних, судових органах та військових формувань Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини **Павло ПОТАПОВИЧ**

Фотознімки до звіту

Фото 1

Фото 2

Фото 3

Фото 4

Фото 5

Фото 6

Фото 7

Фото 8

Фото 9

Фото 10

Фото 11

Фото 12

Фото 13

